

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ГРАФІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПІД ЧАС ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглядаються педагогічні умови формування художньо-графічної культури учнів старшої школи під час профільного навчання основ дизайну. Цей поетапний процес має різні рівні розвитку: від початкового художнього і графічного знання до всебічного оволодіння і творчого усвідомлення способів їх реалізації у практичній діяльності. Елементарні знання, що переважають на попередніх етапах, діалектично не відкидаються, а усвідомлюються у процесі наступної художньо-графічної діяльності.

Ключові слова: профільне навчання, основи дизайну, художньо-графічна культура, педагогічні умови.

Abstract. In the article the pedagogical terms of forming of artistically-graphic culture of students of senior school are examined during the profile studies of design bases. This stage-by-stage process has different levels of development: from initial artistic and graphic knowledge to the all-round capture and creative realization of methods of their realization in practical activity. Elementary knowledge that prevail on the previous stages dialectical are not cast aside, but are realized in the process of next artistically-graphic activity.

Keywords: profile studies, design bases, artistically-graphic culture, pedagogical terms.

Постановка наукової проблеми. У процесі проектування моделі освіти її складовими мають стати елементи наукової, технічної, графічної, інформаційної, художньої, гуманітарної і проектної культур.

Поняття «культура», «графіка», «дизайн» виявляють багатозначність їхнього використання в різних аспектах та інтегрують поняття «художньо-графічної культури» з соціально-педагогічних позицій. Витоки художньо-графічної культури беруть початок у розумінні та використанні візуального потоку інформації, можливості художнього і графічного запису інформації. Вона поєднує в собі психолого-педагогічні, культурологічні, науково-технічні, соціально-економічні чинники, що зумовлюють складність системного проектування педагогічного процесу її формування. Формування художньо-графічної культури – це складний багатоплановий поетапний процес сходження від початкового художньо-графічного знання до висот художньо-графічної культури, що проходить певні ієрархічні ступені: елементарна грамотність, функціональна грамотність, освіченість, галузева компетентність. Ці етапи логічно взаємопов'язані.

Короткий аналіз досліджень проблеми. Аналіз філософської, методологічної та психолого-педагогічної літератури щодо концептуальних засад формування елементів художньо-графічної культури учнів під час уроків

профільного навчання дає можливість визначати такі основні педагогічні напрями здійснення цього процесу: розгляд процесу формування художньо-графічної культури на основі сучасної системи дидактичних принципів; здійснення художньо-графічної підготовки згідно з принципом наступності в змісті, методах, формах і засобах навчання; структурування змісту художньо-графічної підготовки має здійснюватися із забезпеченням взаємозв'язку загальноосвітньої й технологічної підготовки учнів старшої школи; поступове ускладнення й збагачення змісту навчання, збільшення обсягу набутих знань, умінь і навичок; виявлення закономірностей розвитку педагогічних ідей і практичного досвіду здійснення та забезпечення властивостей наступності художньо-графічної підготовки – багатоаспектності, різнохарактерності, багатокомпонентності; урахування особливостей колективного характеру навчання; розвиток мотивації до творчої діяльності учнів в процесі профільного навчання.

Виклад основного матеріалу. Програму профільного навчання основ дизайну створено з урахуванням сучасних вимог зі спрямуванням на поліпшення якості технологічної підготовки учнів, поглиблення, розширення й систематизацію художніх і графічних компетентностей. Програма побудована за модульним принципом і виявляє взаємозалежність сфер життєдіяльності та видів дизайну (табл. 1).

Таблиця 1

**Взаємозалежність сфер життєдіяльності та видів дизайну
у програмі профільного навчання основ дизайну**

Сфери життєдіяльності	Види дизайну
«Людина – природа»	«Ландшафтний дизайн»
«Людина – художній образ»	«Дизайн середовища»
«Людина – сфера обслуговування»	«Дизайн костюма»
«Людина – техніка»	«Промисловий дизайн»
«Людина – знаки інформації»	«Графічний дизайн»; «WEB-дизайн»

Загальну структуру навчання основ дизайну у старшій школі можна представити такою модульною системою (табл. 2).

Таблиця 2

Композиція, види дизайну

1 модуль	2 модуль	3 модуль
Засоби виразності у дизайн-проектах	Художньо-графічна культура у дизайн-проектах	Проектно-художня культура
Графічний дизайн	Дизайн костюма	Дизайн середовища
WEB-дизайн	Промисловий (індустріальний) дизайн	Ландшафтний дизайн

В аналізі програми враховуються такі аспекти: встановлення загальної кількості годин на художньо-графічну підготовку; введення такого переліку навчальних тем, який відобразив би достатній та високий рівні цієї підготовки; планування об'єму навчального навантаження з окремих тем; відведення оптимального обсягу змісту для самостійного опрацювання учнями (в межах

1/3-2/3 від загальної кількості годин) та визначення кількості й видів навчальних занять із кожної теми (уроків, практичних, лабораторних занять і самостійної роботи); вибір форм підсумкового контролю з усіх тем.

Педагогічні умови, що забезпечують формування елементів художньо-графічної культури учнів старшої школи під час уроків профільного навчання, визначають форми, методи й технологію організації навчального процесу як цілісної педагогічної системи. Ми розглядаємо їх як сукупність дидактичних вимог, дидактичних умов та способів реалізації, в яких концептуально відображено відношення змісту художньої та графічної технологічної підготовки учнів та її організації в школі. Дотримання цих умов має забезпечити досягнення мети та виразити відношення педагогічного процесу художньо-графічної та дизайнерської технологічної підготовки учнів середньої школи до динамічної реальності.

Дидактичними вимогами формування елементів художньо-графічної культури учнів під час уроків профільного навчання є такі положення:

- динаміка розвитку змісту навчання як процесу передачі досвіду попередніх поколінь і прогнозованого формування відповідних знань, умінь, навичок та досвіду емоційно-ціннісних відношень;
- визначення основних напрямів навчально-виховного процесу щодо всебічного й гармонійного розвитку особистості учня школи;
- побудова структури навчальної програми з профільного навчання, коли забезпечується спіральний розвиток системи художніх, графічних і спеціальних технічних знань і вмінь, а потреба в знаннях випереджує їхнє здобуття;
- диференціація художньої, графічної, технічної підготовки учнів СЗШ з метою подолання криз у формуванні особистості фахівця й безперервність особистісної освіти учня;
- забезпечення тематичної й хронологічної узгодженості програм з образотворчого мистецтва і трудового навчання в 5-9 класах, креслення і технологічного навчання в старшій школі;
- раціональний вибір і узгодженість методів, форм і засобів формування системи взаємопов'язаних художньо-графічних знань, умінь і навичок учня старшої школи;
- безперервне використання і розвиток пропедевтичних знань у вигляді понять та їхніх систем у навчальній і практичній діяльності учнів;
- накопичення даних, що відображають рівень сформованості й динаміку особистісних і професійних якостей учнів;
- координація педагогічних дій вчителів технологій, креслення та інших навчальних дисциплін;
- розвиток мотивації учнів до здобуття системних знань і технічних умінь під час вивчення креслення і технологій в основній і старшій школі, поетапне становлення особистості учня як рівноправного учасника і творця навчальної діяльності з формування системи узагальнених художніх і графічних знань і вмінь.

Відповідно до встановлених вимог зазначимо **дидактичні умови** формування елементів художньо-графічної культури учнів старшої школи під час уроків профільного навчання. Такими є наступні положення:

- проектування (встановлення освітніх цілей і завдань) і реалізація

скоординованої програми поетапного формування художніх графічних компетентностей відповідно до інтегративних, стрижневих якостей і видів діяльності учнів;

- встановлення основних етапів формування системи взаємопов'язаних художніх і графічних знань, умінь, навичок та досвіду творчої діяльності особистості;

- визначення основних структурних елементів курсу, розділу, теми, що підлягають вивченню (факти, поняття, закономірності);

- розробка критеріальної основи для визначення рівнів навчальних досягнень учнів з графічних і технологічних дисциплін;

- використання можливостей і вдосконалення інформаційно-предметного та матеріально-технічного забезпечення навчального процесу;

- виявлення, проектування, моделювання систем міжпредметних та внутрішньопредметних зв'язків художніх і природничо-математичних дисциплін, креслення і технологій;

- встановлення зв'язків між поняттями, що вивчаються, і попередніми знаннями і вміннями із залученням формованих понять до розв'язання завдань;

- урахування вікових особливостей, індивідуальних відмінностей учнів у процесі формування системи знань і вмінь та рівня пропедевтичної підготовки з художніх і природничо-математичних дисциплін;

- постійна співпраця вчителів природничо-математичних дисциплін, креслення і технологій навчання стосовно змістового наповнення, організації навчання, вдосконалення навчально-методичного й програмного забезпечення дисциплін;

- встановлення прогностичної педагогічної інформаційної системи природничо-математичної, технічної, графічної, трудової підготовки учнів, проектування та моделювання цієї системи.

Способами реалізації процесу формування елементів художньо-графічної культури учнів під час профільного навчання адекватними дидактичним вимогам та умовам пропонуються такі дії педагогів: актуалізація формованих і базових понять, знань і вмінь у свідомості учнів, виокремлення опорних знань, створення емоційного настрою учнів і вчителів, реалізація дидактичних принципів, раціональний відбір змісту, методів, організаційних форм і засобів навчання, удосконалення педагогічної майстерності вчителів, створення навчально-методичних комплексів дисциплін із системами міжпредметних зв'язків, оптимальне сполучення дидактичних прийомів викладу і встановлення їх раціональної послідовності для розвитку пізнавальних здібностей учнів, перехід від індуктивного до гіпотетико-дедуктивного абстрактного викладу матеріалу, застосування педагогічного моніторингу, прогнозування результатів навчання й розвитку певних рис учнів.

Педагогічною умовою, що сприятиме успішності реалізації процесу формування елементів художньо-графічної культури учнів старшої школи під час уроків профільного навчання є пізнавальна діяльність учнів, що ґрунтується на їхньому свідомому життєвому й професійному самовизначенні, баченні перспективи розгортання процесу учіння, уявленні про місце і роль кожної навчальної дисципліни і видів діяльності у власному розвитку й

становленні, переростанні свідомого ставлення до учіння у свідому участь у процесі. Особливе значення в технологічній підготовці відводиться дизайну й кресленню, що органічно поєднуються з творчою діяльністю, конструюванням, винахідництвом, раціоналізаторством. Навички конструювання, будування і читання рисунку, ескізу, технічного креслення - обов'язковий компонент грамотності й культури.

Відбувається перехід на якісно новий рівень художньо-графічної підготовки. При цьому реалізуються психологічні механізми екстеріоризації (переносу в зовнішнє середовище) знань та умінь попереднього рівня у практичну діяльність, формуються нові можливості. У подальшому синтез практичних умінь і теоретичних пізнань призводить до інтеріоризації набутих способів діяльності та перетворення їх у більш удосконалені структури свідомості, що є основою творчого, системного використання художньо-графічних знань у дизайнерській діяльності. На основі просторового мислення, що розвивається, формується специфічний стиль мислення - системне інженерне мислення.

Основи дизайну, як засіб вираження і передачі художньої і технічної думки, безпосередньо пов'язані з художньо-конструкторськими розробками і виробництвом, на якому ці розробки реалізуються у виробках. Однією з найважливіших умов успішного оволодіння, впровадження і раціонального використання нових виробів є вміння технічного і виробничого персоналу виконувати проектну і конструкторську документацію.

У процесі формування технологічних понять і вмінь, формування художньо-графічної культури учні краще засвоюють закономірності розвитку природи та суспільства, включаються в активну перетворюючу діяльність. Поєднання навчання основ дизайну з творчою діяльністю забезпечує дієвість їхніх поглядів і переконань, сприяє досягненню єдності світогляду та повсякденної практичної поведінки. Профільне навчання є складовою особистісно-орієнтованої моделі освіти, сприяє забезпеченню формування соціально активної особистості, здатної до конструктивного перетворення довкілля на засадах гармонії, краси і доцільності.

Висновки. Інваріантною функцією інтелектуальної діяльності є оперування образними графічними, художніми, схематичними та знаковими моделями об'єктів, що дозволяють в абстрактній, символічній формі відтворювати відповідність об'єктів та їхніх графічних зображень. Виявлено, що рівень підготовки фахівця значною мірою визначається тим, наскільки він готовий до уявних перетворень образно-знакових моделей, наскільки розвиненим та рухливим є його просторове мислення. На основі цього необхідним є забезпечення достатнього обсягу художньо-графічних знань і вмінь, будь-який розвиток прийомів розумової діяльності з добре розвиненим просторовим мисленням, а також теоретичним мисленням високого рівня, що кладеться в основу художньо-графічної культури та є професійно-значущим елементом сучасного фахівця.

Для ефективного здійснення художньо-графічної підготовки учнів та формування художньо-графічної культури необхідно ширше застосовувати методи, пов'язані з пошуковим, дослідницьким характером нагромадження знань, знайомити учнів з методами наукового пізнання, шляхами та способами

застосування наукових досягнень у сучасному виробництві.

Список використаних джерел:

1. Гершунский Б. Философия образования для XXI века/ Б. Гершунский. – М. :Совершенство, 1998. – 608 с.
2. Знамеровська Н. П. Підготовка вчителя трудового навчання до розвитку художньо-конструкторських здібностей учнів основної школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02./ Н. П. Знамеровська. – Херсон, 1999. – 230 с.
3. Лікарчук І. Проблема профілізації навчання в старшій школі та шляхи її розв'язання / І. Лікарчук // Директор школи – 2003. – № 20. – С. 9.
4. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня / С. О. Сисоєва. – К. : Поліграфкнига, 1996. – 406 с.
5. Бурак Л. В. Проблема наступності художньо-графічної підготовки учнів в умовах шкільного навчання / Л. В. Бурак, В. С. Гаркушевський, С. Д. Цвілик // Актуальні проблеми математики, фізики і технологічної освіти : зб. наук. праць. – Вінниця : ФОП «Тарнашинський О.В.», 2017. – Вип. 14. – С. 104-107.